

розділ

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РУХУ КАПІТАЛУ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Згідно з угодою про асоціацію Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), до якої Чехія приєдналася у 1993 р., було встановлено систему взаємних преференцій у сфері торговельних відносин. Ними передбачалося здійснення протягом 10 років поетапного та послідовного формування режимів безмитної торгівлі промисловими товарами, зниження тарифів і збільшення квот на імпорт сільськогосподарських продуктів, запровадження вільного режиму переміщення послуг, капіталів і робочої сили. Крім того, країни – члени ЦСЄ підписали Центральноєвропейську угоду про вільну торгівлю (Central European Free Trade Agreement – CEFTA), яка надавала кожній із сторін CEFTA такі ж взаємні преференції, які були гарантовані в рамках угоди про асоціацію з ЄС.

Орієнтуючись на копенгагенські критерії, на європейські угоди, Білу книгу та інші документи Комісії, Чехія почала просуватися до високих політичних і економічних стандартів членства в ЄС [19]. У 1996-1997 рр. більшість кандидатів ухвалили детальні плани підготовки до вступу в рамках загальної вступної стратегії. В них містилися, зокрема, кількісні показники зближення національного і союзного законодавства у галузі ринкової інтеграції, яка є основою в ЄС [6].

Заявка на вступ до ЄС була подана Чехією в січні 1996 р. 1 січня 1996 р. у рамках CEFTA були здійснені заходи щодо скасування митних зборів у взаємній торгівлі більшістю промислових товарів і 350 видами сільськогосподарської продукції. У CEFTA здійснюються і намічаються кроки з подальшої лібералізації взаємних економічних зв'язків, зокрема у галузі торгівлі послугами, вільного переміщення капіталів і зближення законодавств країн-учасниць з нормами Договору про європейський економічний простір. Відповідно до договору ВТО “Про аспекти торгівлі правами на інтелектуальну власність” у 1996-1997 рр. Чеська Республіка переглянула своє законодавство в цій сфері. Після цього було прийнято ще ряд законів з метою гармонізації чеського законодавства та ЄС у плані майбутнього вступу Чехії до ЄС.

Важливим фактором лібералізації руху капіталу було прагнення деяких країн EU8 до членства в ОЕСР. Чеська Республіка, Угорщина, Польща та Словацька Республіка зверталися до ОЕСР з проханням про

членство в 1993-1994 рр. Одночасно з переговорами про вступ до ЄС обговорення вступу до ОЕСР дало напрямок для лібералізації руху капіталу в цих країнах, тому що їм були визначені строки для усунення обмежень, що залишилися. Члени ОЕСР мають позбутися обмежень стосовно руху капіталу та операцій між собою, але в них залишається право на оскарження та підтримання деяких застережень. Застереження щодо специфічних операцій з порядку лібералізації згідно з Кодексом руху капіталу підлягають процесу огляду, що допомагає країнам представляти оцінку макроекономічного середовища, фінансової системи та потенційних політичних заходів [38].

Важливим кроком до лібералізації руху капіталу було прийняття статті VIII МВФ. Уряд Чеської Республіки повідомив Міжнародний валютний фонд (МВФ) про те, що він прийняв зобов'язання за статтею VIII, в розділах 2, 3 і 4. Члени МВФ, які прийняли зобов'язання статті VIII, зобов'язуються утримуватися від запровадження обмежень платежів і переказів по поточних міжнародних операціях або від участі в дискримінаційних валютних угодах [27].

Основними цілями МВФ, як наголошується у статтях угоди, є: сприяння розширенню і збалансованому зростанню міжнародної торгівлі, і тим самим зміцнення і підтримання високого рівня зайнятості та реальних доходів; надання допомоги у створенні багатосторонньої системи платежів за поточними операціями між членами МВФ. Прагнучи до досягнення цих цілей, МВФ здійснює нагляд за формою валютної політики його членів і контролює усунення валютних обмежень, які перешкоджають зростанню світової торгівлі.

Зобов'язання за статтею VIII такі: Чехія забезпечить довіру міжнародного співтовариства, і в подальшому проводитиме розумну економічну політику, яка усуне необхідність використання обмежень на здійснення платежів і переказів по поточних міжнародних операціях і тим самим сприятиме багатосторонній системі платежів, вільній від обмежень.

Темпи реструктуризації підприємств і реформи фінансового сектора в останні роки були досить повільними. В період ваучерної приватизації в 1991-1994 рр. приватизація великих підприємств і банків відбувалася порівняно поволі. Центральний банк брав участь у реструктуризації малих банків шляхом злиття та ліквідації [27].

Як згадувалось вище, розрізняють дві форми проведення лібералізації руху капіталу: швидку та обережну. Чеська Республіка обрала першу форму лібералізації та була першою з країн EU8, що досягла високого рівня лібералізації руху капіталу в перехідному процесі. В той час як в інших країнах лібералізація вхідних потоків капіталу відбувалася

швидше ніж усунення обмежень на вихідні. Це підтверджує те, що влада більше піклувалася про потенційні відтоки, ніж про надходження.

Як і в інших випадках, FDI (foreign direct investment – прямі зовнішні інвестиції) були першим великим об'єктом лібералізації на початку 90-х років XX ст. Вільні підходи вже були застосовані до іноземних кредитів банків та компаній у 1994-1995 рр. Більшість зарубіжних операцій були де-юре лібералізовані з набуттям чинності нового акта валютного обміну (Foreign Exchange Act) у вересні 1995 р., включаючи короткострокові портфельні та кредитні вхідні потоки. Однією з причин прискорення лібералізації руху капіталу було розширення ОЕСР, яке відбулося у грудні 1995 р. Акт валютного обміну 1995 р. мав захисні інструменти, що дозволяли центральним банкам ставити депозитні вимоги до капітальних вхідних потоків за необхідності та припиняти деякі операції повністю. Хоча ці інструменти ніколи не застосовувалися, центральний банк дав вказівку комерційним банкам не видавати позик нерезидентам у національній валюті до початку валютної кризи в травні 1997 р.

Обмеження, що залишилися, протягом 1995 р. в основному стосувалися вихідних потоків, таких як: розміщення резидентами боргових та грошових ринкових цінних паперів за кордоном і відкриття поточних рахунків за кордоном резидентами, так само як і проведення фінансових операцій з деривативами. Для того, щоб відповідати вимогам до членства у ОЕСР та процедурам роботи, встановленим у ході переговорів про вступ до ЄС, Чеська Республіка прийняла п'ятирічну програму на початку 1996 р. для усунення останніх обмежень. Так, 1 січня 1999 р. обмеження на операції з іноземними цінними паперами і операції з фінансовими деривативами, колективні інвестиції нерезидентів та обмеження фінансового кредитування резидентами нерезидентів були скасовані. Розміщення боргових цінних паперів та відкриття депозитів резидентами за кордоном було дозволено 1 січня 2001 р. [38].

У липні 1997 р. Європейська комісія оприлюднила “Програму-2000” і констатувала, що в більшості секторів чеської промисловості не повинно бути проблем при інтеграції в ринок ЄС за умови, що Чехія продовжуватиме реструктуризацію і модернізацію економіки, зокрема важкої промисловості. Був зроблений особливий акцент на те, що необхідно покращувати продуктивність і нецінову конкурентоспроможність промисловості, зважаючи на неминуче збільшення зарплат та інших витрат виробництва при вступі до ЄС. Як наслідок, Комісія рекомендувала ЄС розпочати переговори про вступ на початку 1998 р. з Чехією, а також Угорщиною, Польщею, Естонією та Словенією.

1 травня 2000 р. набув чинності закон “Про стимулювання інвестицій”, який спрощував процедуру реєстрації інвестицій і роз'яснював

права та обов'язки одержувачів інвестицій. Цей закон забезпечує значно нижчі податки та інші переваги для великомасштабних інвестиційних проектів у високотехнологічній галузі виробництва. Існують також програми стимулювання інвестицій у сферу послуг, малий і середній бізнес. При цьому процес розробки нових програм постійно продовжувався. Всі програми створені в рамках законодавчих норм ЄС у цій сфері, що особливо важливо у плані майбутнього вступу Чехії до ЄС [32].

Діють дві форми податкового стимулювання. Компанія, що здійснює новий інвестиційний проект, має право користуватися податковими пільгами протягом 10 років. Якщо ж відбувається розширення або модернізація існуючого підприємства, то така пільга діє не більш 5 років, до того часу, поки воно не перевищить встановленого міністерством з антимонопольної політики за погодженням з ЄС меж, що варіюються залежно від галузі і регіону. Розмір гранта за створення робочого місця залежить від рівня безробіття в регіоні, в який спрямовані іноземні інвестиції, і коливається від нуля в регіонах з безробіттям нижче середнього рівня до 200000 чеських крон (близько 5300 дол. США) на працюючого, в регіонах з безробіттям більш ніж 50 % – вище середнього рівня. Це ж стосується і грантів за перекваліфікацію працівників, вони змінюються від 0 до 35 % залежно від загальних витрат на перенавчання. Крім того, програми стимулювання інвестицій допускають користування державною землею і промисловими об'єктами із знижкою. Підприємство, яке одержує інвестиційні привілеї, за чеськими законами може бути звільнене від сплати митних платежів і ПДВ на імпорт устаткування, яке використовується на виробництві. Для цього необхідно дотримуватися таких вимог:

1. Устаткування повинне експлуатуватися не більше одного року і задовольняти п. 84, 85 чеського митного класифікатора.
2. Устаткування не повинне мати конкурентних аналогів чеського виробництва.
3. Сума устаткування, що ввозиться, повинна становити не менше 10 млн. чеських крон.

Для отримання вищезазначених переваг масштабний інвестиційний проект повинен відповідати таким критеріям:

1. Інвестиції повинні спрямовуватися в промисловість, причому не менше 50 % від їх кількості – у високотехнологічній галузі із списку, складеного урядом.
2. Інвестиції повинні мати на меті придбання, будівництво нового підприємства або розширення діяльності і модернізацію існуючих виробничих потужностей для того, щоб зрештою заснувати нове виробництво.

3. Сума проекту повинна бути не менше 350 млн. чеських крон, або 10 млн. дол. США. Для регіонів з реструктуризацією, яка здійснюється найважче, цей поріг знижений до 100 млн. чеських крон, або 3 млн. дол. США.
4. Інвестицій повинно бути не менше ніж на 145 млн. чеських крон. З них для найбільш депресивних районів 50 млн. чеських крон повинні бути представлені акціями інвестора.
5. Інвестиції в машинобудування повинні складати не менше 40 % від суми проекту.
6. Продукція повинна відповідати екологічним стандартам Чехії.

Отже, політика залучення іноземних інвестицій полягає у тому, що Чехія спочатку пропонує значні пільги для інвесторів, а потім створює попит на найвигідніші їй проекти. Це свідчить про залучення країни в процес руху прямих іноземних інвестицій, який дозволяє працювати тільки з найкращими проектами [26].

Існують ознаки того, що лібералізація руху капіталу в Чеській Республіці була передчасною і відіграла значну роль під час валютної кризи в травні 1997 р., коли влада була змушена відмовитися від політики фіксованого обмінного курсу. Протягом двох років перед початком кризи можна було спостерігати великі вхідні потоки, в основному це були фінансові кредити, переважно короткострокові. Рух капіталу був лібералізований, тому іноземні інвестиції заповнили незрілі фінансові ринки, а незавершена структурна реформа збільшила їх негативний вплив.

Для 2002 р. характерна стабілізація курсу валюти, що було обумовлено активною купівлею іноземної валюти Чеським національним банком (ЧНБ). Поступове збільшення реального ефективного обмінного курсу чеської крони можна пояснити ефектом Баласса-Самуельсона. Ефект Баласса-Самуельсона характерний більшою мірою для початку реформ, хоча і сьогодні його вплив істотний. Однак при зміцненні крони збільшується частка інших чинників. По-перше, воно пов'язане із зміною структури експорту на користь високотехнологічних товарів, що призводить до покращення умов торгівлі і зміцнення національної валюти. По-друге, ціни на неторгові товари збільшуються також унаслідок зростання національного доходу. По-третє, підвищується вплив на зміцнення національної валюти потоку вкладень в економіку Чехії [2].

Коли у грудні 1997 р. відбувся перехід до таргетування інфляції, ЧНБ зобов'язався використовувати інструменти монетарної політики для досягнення річного значення інфляції 3,5-5,5 % до кінця 2000 р. Для кращого закріплення інфляційних очікувань ЧНБ оголосив цільовий діапазон чистої інфляції 5,5-6,5 % до кінця 1998 р. У лис-

топаді 1998 р. було встановлено короткостроковий цільовий діапазон 4-5 % до кінця 1999 р. У квітні 1999 р. у програмі “Монетарна стратегія ЧНБ” було сформульовано довгострокову мету цінової стабільності – досягнення показника чистої інфляції у розмірі 1-3 % до кінця 2005 р. У квітні 2000 р. таргет було встановлено до кінця 2001 р., про що було оголошено у документі “Встановлення цільового показника інфляції на 2001 р.” (табл. 6).

У липні 2001 р., коли процес лібералізації цін було майже завершено, ЧНБ ухвалив рішення про перехід до таргетування “загальної інфляції”, тобто підвищення загального індексу споживчих цін. Діапазон коливань індексу встановлюється, починаючи з січня 2002 р., у розмірі 3-5 % і закінчується у грудні 2005 р. на рівні 2-4 %.

Таблиця 6

**Цільові показники чистої інфляції
Чеського національного банку (1998-2005 рр.) [23]**

Рік	Величина цільового показника, %	Дата встановлення цільового показника	Дата запланованого виконання цільового показника
1998	5,5 -6,5	грудень 1997 р.	грудень 1998 р.
1999	4-5	листопад 1998 р.	грудень 1999 р.
2000	3,5-5,5	грудень 1997 р.	грудень 2000 р.
2001	2-4	квітень 2000 р.	грудень 2001 р.
2005	1-3	квітень 1999 р.	грудень 2005 р.

У більшості країн, які здійснюють таргетування інфляції, зі складу кошика відповідного індексу вилучаються енергоносії та сільськогосподарська продукція, ціни на які є об’єктом частих зовнішніх шоків. Однак для чеської економіки вилучення цін на енергоносії з індексу, на який зорієнтована інфляція, зробило б його абсолютно непридатним для закріплення інфляційних очікувань. З іншого боку, існує постійна загроза, що дія зовнішніх шоків призводитиме до частих і суттєвих порушень цільових орієнтирів, а це підриватиме довіру до оголошених таргетів.

У листопаді 1998 р. ЧНБ оголосив умови, за якими фактори відхилення від таргету інфляції вважаються екзогенними і не потребують реагування монетарної політики.

Такими факторами є: значні непередбачувані коливання у світових цінах на сировину, енергоносії та інші товари; значні відхилення обмінного курсу крони від прогнозованого, що не пов’язано з внутрішніми причинами і внутрішньою монетарною політикою; значні зміни

в умовах аграрного виробництва, що впливають на ціни на сільськогосподарську продукцію: стихійні лиха та інші надзвичайні події, що впливають на попит через втрати чи ціни.

Унаслідок прискореного зміцнення курсу крони на початку 2002 р. розгорнулася дискусія про подальшу валютну політику. З одного боку, досвід 1998 р. показує, що економіка Чехії щодо інфляції і зростання ВВП дуже чутлива до зовнішніх коливань, і тому курс треба регулювати. З іншого боку, ЧНБ прагне уникати проведення таргетування інфляції шляхом регулювання обмінного курсу. Водночас, зміцнення курсу крони може зіграти позитивну роль. Вона полягає у зменшенні інфляційного зростання зарплат через стабільні ціни на товари, які ввозяться з-за кордону, тому курс крони не потрібно стримувати. Однак в умовах уповільнення темпів світового економічного зростання зміцнення курсу крони може створити проблеми для експортного сектора. В цілому ж високий курс чеської крони негативно позначається на поточних операціях, але позитивно на русі капіталу і фінансів.

Відповідно до звіту Європейської комісії у листопаді 2002 р. Чехія дотримувалася майже всіх європейських стандартів вільного переміщення товарів, включаючи продовольство. У галузі вільного переміщення населення правова база Чехії відповідала високому рівню розвитку цивільних прав і вільної міграції населення, хоча була відзначена необхідність подальшої роботи в галузі визнання кваліфікації.

У сфері вільного переміщення послуг спостерігався необхідний рівень розвитку взаємодії у банківській справі, хоча переміщення в інші сектори вимагають подальшого удосконалення. Щодо вільного руху капіталу, було відзначено поліпшення у напрямі зняття обмежень на придбання нерухомості і транскордонне переміщення кредитів [54]. У квітні 2003 р. підписано угоду про вступ Чехії до ЄС, а у травні 2004 р. Чехія офіційно вступила до ЄС.

Оцінюючи лібералізацію руху капіталу, можна дійти висновку, що на шляху економічної трансформації Чехія погодилася з тим, що світовий ринок – це більш-менш вільний ринок у формі досконалої конкуренції, олігополії або монополії, де діють правила класичної чи неокласичної економіки. Радикальні зміни в міжнародних економічних відносинах були чітко зафіксовані М. Хартом на конференції ОЕСР з питань нових форм виходу на ринок у глобалізованій світовій економіці. Він зробив такий висновок: якщо раніше міжнародні торгові операції здійснювалися між окремими незалежними компаніями та особами, то тепер ці відносини швидко трансформуються в систему стосунків усередині окремих компаній та в межах величезних підприємницьких альянсів [57].

Як зазначається в матеріалах UNCTAD, зменшення різниці в рівнях економічного розвитку країн або, інакше кажучи, рух сходами в ієрархії підприємницької мережі можливий лише тоді, коли держава забезпечує своїм підприємствам умови для підвищення дохідності протягом відносно тривалого періоду економічної трансформації. Якщо ж держава цього не робить, то переважна більшість підприємств країни не матимуть шансів діяти на вищих рівнях. Уряди країн, які досягли, принаймні частково, зменшення різниці в рівнях розвитку між ними та США після Другої світової війни, використовували саме таку політику. Вони намагалися створити потужну конкурентну структуру, застосовуючи одночасно і протекціоністську політику, і численні заходи для ефективної конкуренції. Це стосується як країн Західної Європи та Японії, так і багатьох нових індустріальних країн Азії, за винятком міст-країн, наприклад, Сінгапуру. Конкретні форми державного втручання були хоч і різними, але за своєю сутністю ідентичними.

Організаційна структура сучасної глобалізованої економіки значною мірою відрізняється від класичної моделі капіталістичної ринкової економіки. Навіть за повної лібералізації зовнішньоекономічних відносин переважна більшість підприємств постсоціалістичних країн не зможуть діяти на конкурентному ринку в тому розумінні, що не створять власні підприємницькі альянси. Такі реалії є наслідком економічної політики урядів цих країн, які часто пропонують іноземним компаніям значно кращі умови, ніж власним підприємствам. Відтак чеські фірми стають периферійними виробничими потужностями для обслуговування великих міжнародних підприємницьких альянсів.

В концепції економічної трансформації Чехословаччини, а пізніше Чеської Республіки, майже не приділялася увага вищеокресленим проблемам. Вона спиралася на ідею, що лібералізація внутрішніх та зовнішніх ринків разом з приватизацією автоматично забезпечить необхідні умови для ефективного економічного розвитку в майбутньому. І це не було дивним, адже на той час у світовій економічній теорії не вважалися пріоритетними проблеми, пов'язані з інституційною структурою влади. Крім того, в іноземних концепціях економічної трансформації також не приділялася увага цим питанням.

В умовах Чехії, де основним компонентом трансформаційного процесу була приватизація, в більшості випадків вона зумовлювала певну дестабілізацію в підприємницькій сфері. Можна навести декілька прикладів. Завдяки так званій дрібній приватизації, яку інколи називають зразком вдального роздержавлення, який заслуговує на внесення до підручників, було створено структуру малих підприємств. Однак, беручи до уваги сучасні тенденції розвитку світової економіки,

такі підприємства зможуть функціонувати максимум два десятиліття. Роздрібну торгівлю захопили великі міжнародні торгові мережі, в які національні дрібні та середні виробники проникали з величезними труднощами. Щоб утриматися на ринку, вони були змушені продавати свої товари за мінімальними цінами, а про розширення бізнесу не було і мови. Іноземні компанії отримали додаткову вигоду, продаючи на чеському ринку великі обсяги продукції своїх традиційних постачальників. Це стало однією з причин дефіциту торгового балансу Чехії.

Стандартні методи приватизації підприємств чеськими власниками потребували кредитів, які надавалися під високі відсотки. Тому виникав борговий тягар, який здебільшого неможливо було сплатити. Тож можливість успіху для більшості таких власників фактично наперед знищувалася. Звідси можна зробити висновок, що основні вади чеської приватизації спричинені не відсутністю компетенції у чеських менеджерів, а неадекватною трансформаційною і, насамперед, приватизаційною політикою уряду.

Ваучерна приватизація, яку часто піддають критиці, не створила умови для об'єднання власників, хоча це могло б запобігти присвоєнню власності. Дж. Стігліц досить точно охарактеризував вдалу приватизацію, зазначивши, що її завдання – привабити тих, хто зробить ставку на підприємство, а не на розподіл власності.

Іншою проблемою було залишення ринків постсоціалістичних країн та країн, що розвиваються. Це були високоризикові ринки, але деякі з них, зокрема постсоціалістичні країни Центральної Європи, можливо, оберуть шлях розвитку західноєвропейських країн. Швидке створення ринків у цьому напрямі сприяло б формуванню кооперативних зв'язків у межах регіону, створенню умов для виходу на потужніші позиції в системі міжнародної кооперації. Однак надзвичайно важливі активи Чеської Республіки у формі контактів та знання ринків постсоціалістичних країн і деяких країн, що розвиваються, без перешкод були передані західним підприємницьким мережам та альянсам.

Слід також зазначити, що внаслідок трансформаційного процесу значно послабилися позиції чеських підприємств в інформаційній, організаційній та капіталомісткій сферах. Безсилля чеських підприємств у післяприватизаційний період було спричинене не тільки їх минулим, некомпетентністю менеджерів і власників бізнесу, а й формою здійснення економічної трансформації. Тому за таких умов прихід стратегічних іноземних партнерів розглядався як єдине джерело подальшого розвитку.

Політична та економічна стабілізація й прийнятна правова система створили в Чеській Республіці привабливі умови для масового

припливу іноземного капіталу. Політика інтенсивного залучення іноземних інвестицій створила достатньо підстав для успіху, який не забарився. У другій половині 1998 р. Чехію заповнили прямі зовнішні інвестиції, які, у порівнянні з річним ВВП та кількістю населення, виявилися одними з найінтенсивніших у світі. Якщо такі темпи входження західних інвестицій залишатимуться ще протягом 2-4 років, чеська економіка, насамперед великі підприємства і значна частина середніх компаній, опиняться в руках іноземного капіталу.

У структурі міжнародних виробничих мереж чеські фірми діють на найнижчому рівні. Частка створеної ними доданої вартості в межах цих кооперативних об'єднань та альянсів мінімальна. Відповідно потреби чеських фірм у висококваліфікованих та досвідчених працівниках також досить обмежені.

Втрати від такого стану справ у чеській економіці очевидні вже сьогодні, і, що важливо, вони зростатимуть у майбутньому. Ці втрати значно більші від вартості залучених до Чеської Республіки прямих іноземних інвестицій. В умовах сучасної організації світової економіки малоімовірними є сподівання на те, що добре організована дослідницька робота може вивести країну у лідери світового економічного простору. Зрозуміло, що ще більш трагічною помилкою було б відмовитися від формування власної еліти. Спрощення робіт на підприємствах, залучених до складання імпортованих комплектуючих, зумовить обмеження зростання зарплати. Як наслідок, може збільшитися різниця в рівнях заробітної плати в периферійних економіках та країнах – центрах економічної влади та розвитку.

Іншою проблемою, що стосується прямих іноземних інвестицій, є їх вплив на торговельний баланс. У 1998 р. дефіцит торгового балансу корпорацій з прямою участю іноземного капіталу становив понад 102 млрд. чеських крон, що майже на 23 млрд. дол. США більше ніж загальний дефіцит торгового балансу. Є чимало причин такої ситуації. Хоча не всі вони пов'язані з формою власності в цих корпораціях. Оскільки гуртова торгівля зосереджена переважно в іноземних компаніях, частково цей дефіцит існуватиме за будь-яких умов. Традиційні стосунки в межах міжнародних альянсів завжди сприяють розширенню імпорту і дещо звужують експорт національних виробників.

Торговий капітал донедавна був одним із найважливіших компонентів прямих іноземних інвестицій. Зворотний ефект полягає в обмеженні майбутнього розвитку малих та середніх підприємств, які виробляють споживчі товари. Нормальне функціонування таких підприємств здебільшого залежить від того, наскільки успішно вони приєдналися до існуючих торгових мереж. Адже останні використовують свою пози-

цію для утримання цін на товари на такому рівні, який дозволяє малим підприємствам у кращому випадку лише триматися “на плаву”.

Отже, прямі іноземні інвестиції, з одного боку, певною мірою можуть допомогти економіці вижити, забезпечити зростання зайнятості, а також долучитися до міжнародного ринку. Але, з іншого боку, ПШ змінюють економіку Чехії на таку, що обслуговує своїх більш розвинутих сусідів. Периферійний характер чеської економіки стає все більш постійним і, звичайно, не дає надії на зменшення різниці в рівнях економічного розвитку.

Нинішня економічна політика Чехії повинна передбачати створення нової парадигми зовнішньоекономічних стосунків. Тривала позиція периферійної та сервісної економіки, притаманна постсоціалістичним країнам, імовірно, призведе до виникнення різноманітних соціальних та політичних протиріч. Вони вже чітко проявляються на новоприєднаних землях Федеративної Республіки Німеччини, а також на теренах інших постсоціалістичних країн. У найближчому майбутньому це може стати підставою для створення нової парадигми економічної політики, яка здатна подолати проблеми, пов’язані з економічною нерівністю між центральними країнами Європейського Союзу та постсоціалістичними державами. Подібні спроби вже відбуваються в розвинутих капіталістичних країнах та деяких країнах, що розвиваються. На постсоціалістичному просторі така діяльність досить рідкісне явище.

UNCTAD можна навести як приклад організації, що намагається дослідити зазначені тенденції та виробити свої пропозиції. UNCTAD однозначно стверджує, що теперішня форма лібералізації світової економіки має більше переваг для розвинутих країн, але вона поглиблює протиріччя між передовими економіками та тими, що відстають у розвитку. UNCTAD також формулює тезу про те, що в сучасному світі прискореного розвитку національної економіки можна досягти шляхом створення спеціальних умов для місцевого бізнесу. Подібні погляди сьогодні широко підтримують теоретики неоінституційного напрямку економічної теорії. До речі, в дослідницькому відділі Світового банку є чимало економістів, які висловлюють подібні “єретичні” підходи.

Якнайшвидше розв’язання окреслених проблем, безумовно, буде одним із основних завдань світової економіки в нинішньому столітті. Це матиме особливе значення для постсоціалістичних країн, тому необхідна принаймні базова ідея щодо мети національної економічної політики та способів її досягнення.